

SZEKRÉNYEK SZOMORÚSÁGA

A történelem és a személyes életek kapcsolata ugyan éppoly laza, mint a romlott idol és rajongója közti viszony, egyvalamiben azonban közösek: mindkettő leírható a tágabb és a szűkebb környezet veszteségtörténeteként. A valaha volt nyilvános terek, házak és tárgyak elvesztése a modernizáció kezdete óta tartós és kivédhetetlen támadás a lélek egyensúlya, a személyiség épsége ellen. A megörökölt és személyesként birtokolt környezet fontosságát nehéz túlbecsülni, magam arra hajlok, hogy a nyelvvel egy szintre helyezzem. Mégpedig nem egyszerűen a nyelviség tényével, hogy emberként beszéd általi megértésre és kommunikációra képes lények vagyunk, hanem ennek avval a sokkal fontosabb sajátjával, hogy *egy* bizonyos nyelven beszélünk és írunk, az anyanyelvünkön, amelyen más nyelvre végeredményben lefordíthatatlan szavak, mondatok és alkotások hagyják el a szánkat és a kezünket. Magyarországon nagyjából a tizenkilencedik század első harmada óta létezik és növekszik a társadalomban mindegyre ez a kihívás. Addig nagyjából mozdulatlan volt a világ, a polgári modernizáció előtti városok az állandóság éppoly tartós élményét adták, mint a falvak. Voltak persze nagyon is jelentős változások e téren addig is, de ezek jobbára háborúhoz, hódításokhoz kapcsolódó traumák voltak. Ám Budapesttől eltekintve valószínűleg még a tizenkilencedik századra is igaz, hogy az épített környezet változásai

szerves lassúsággal zajlottak, így nem tették ki életükben többször is az embereket a változások traumájának. A szabály a helyben lakás és a helyben maradás volt – falvakban sokáig egyenesen az egymásra következő nemzedékek közös térben való együttélése –, az elvándorlás a kivétel, amely általában a városokban sem tördelte két-három időszaknál több darabba az életet. Az életnek ezt a rendjét fenekestől csak a második világháború fordította fel, a történetnek ez a része nagyjából ismert. Elveszett paradicsomból azóta mindenkinek jut bőségesen. Köztünk talán már senki sem akad, aki abban a helyzetben volna, hogy visszalátogathat a szülővárosába-falujába, és ott él is még valakije, aki szívesen fogadja. Ha Budapesten vagy más nagyobb városban született, akkor is bizonyosan másik lakásban él már, mint amelybe beleszületett, és óvodásként belefogott a kötelességteljesítő hivatalnok-életmódba. Annál többen vagyunk kénytelenek látni itt és mindenütt a szanaszét szabdalt Kárpát-medencében, hogy a nagyszüleink és a szüleink házáat vagy egykori lakásait lebontják, és néha egész utcák, negyedek tűnnek el. Hogyne állnánk szívszorultan a panelrengetegben mi, digitális Ábellek? Hiszen egyetlen akácfa eltűnése is feldogozhatatlan, amely alatt gyermekkorunkban ültünk, olvastunk, és méheket terelgetve haraptunk az almánkba. Ama paradicsom, ha volt, persze mindenképp elvész. Ez az élet rendje, mondják, és igazuk van. Ám nagyon nem mindegy, hogy átalakul csupán (netán mi alakulunk a számára felimerhetetlenné), vagy mindenestől, az utolsó szárítókötélíg eltűnik a Föld színéről. Szégyenlem, de nem jut az eszembe annak az orosz (?) fotósnek a neve, akinek elhíresült képén valamikor a hetvenes évek elején két sapkás parasztember ül egymással szemben valami padon vagy odavitt faszéken egy lakótelep üres, kopár előterében, és beszélget. Alakjaik fölé fehér Molochként magasodnak a házak. Most, amint hallom, nem-sokára Szabadka tizenkilencedik század végi, huszadik század eleji szecessziós városmagját készülnek ledózerolni a városi hatóságok, hogy a lepusztultan is mesés szép há-

zak helyére korszerű bevásárlóközpontokat építsenek. (Nem tudom, de nem hiszem, hogy magyarellenes éle volna a nagyszabású tervnek, valószínűleg csak a világon minde-
nütt, Kínától Lisszabonig elharapódzó modernizációs hülyeségről van szó.) Akinek mindez nem tetszik, ómódi ember, sörhasú múltba révedő, aki rákos szenvedéllyel még ez év végéig füstölöghet a kocsmájában vagy a presszójában, aztán meghal majd, és nem lesz vele gond.

Az idő és az elmúlás nekünk, íróknak, aféle alapanyag csupán, mint asztalosnak a fa. Ám – szemben a fával – hiába van túl sok belőle, nem tudunk betelni vele. Ne panaszkodjunk tehát, a mennyországbán már úgysem lesz művészet. Alkatom és sorsom engem mintha különben is arra rendelt volna, hogy utolsó emberként álljak a bontandó házak és a haldoklók mellett. Így tettem a múlt nyáron a nagynénémel is, aki édesanyja (a nagymamám) 1988-as, majd a férje 1994-es halálát követően utolsóként élt Alsónyéken, a család apai ágának Tolna megye alji Macondóján. Ottlétünk nagyapám 1924-es betelepülésével vette kezdetét, és ezekben a hetekben ér véget, az én kezem által. Mítoszt alapítani Magyarországon az első világháború után önmagában is roppant tett volt, márpedig a falu otthonná lett a nagyapám és a nagyanyám, és mitikus őshellyé az apám, továbbá valamelyest még az én számomra is. Száz év ugyan nem jutott ki nekünk, az már kisebb-fajta csoda lett volna, magányból a nagynénémnek viszont így is elég sok. Miután a bankvezetői pályát elhagyván futball-labda varrásból élő férje meghalt – még az 1990-es vébére is varrt labdákat! –, gyermektelen óvónóként a múlt őszi haláláig tizenhét éven át egyedül kószált a lakásban és a verandán. A valahai tanítói lakáshoz tartozó kis kertbe, vagy az 1930-ban átadott iskolaépület még mindig hatalmas udvarába az utolsó években már csak akkor csoszogott le, ha ritka látogatásaink végeztével kocsiba ültünk az apámmal, és elhajtottunk Szekszárd felé az úton. Integtetett ilyenkor, és a következő látogatásunkig rá váró hónapokban tovább csoszogott és matatott a konyhában, a spejzban, a

neki már túl tágas két szoba valamelyikében, hogy késő éjjel megpróbáljon lefeküdni és aludni is kicsit a régi előszobában, amiből a fürdőszoba és az ő háló- és telefonálószobája lett. Nem tudott, és valami furcsa okból nem is szeretett fekvé aludni, napi két-három órát egyáltalán ha aludt, és azt is jobbára csak a tévé előtti viseltes fotelbe süllyedve. Látogatásaink tartották benne a lelket, beszélgetéseink és körtepalinka-koccintásaink az elmaradhatatlan esti kakaspörkölt-vacsora előtt, során és után. Konok, az idő megsemmisülésével mit sem törődő mítoszörző látogatások voltak ezek apám részéről, aki szürke házimelegítőt és papucsot tartott ott, tízévesen elhagyott paradicsoma megmaradt díszelei között. Nagynéném persze szenvedett az egyedüllétől, mert a semmiről is órákon át beszélgetni kívánó és képes ember léteire mindössze napi egy-két órára sikerült társalkodópartnerhez jutnia a faluban, s hozzájuk is jobbára csak azért, mert kölcsönkérni jártak hozzá a nyugdíjából, valamint bevásárlásokkal és más apróbb, gazdasági természetű ügyekkel bízta meg őket. Semmihez nem nyúlt a lakásban, a halálakor minden úgy állt a helyén, ahogyan még nagymama idejében. Mindössze kiapadhatatlan esztétizáló szenvedélyének nyomait hagyta maga után a lakásban, óvónóként megszokta ugyanis, hogy minden papír- és nejlondarabból, minden háztartási hulladékból lehet és kell is valami szépet csinálni. Olyan lett így a lakás, mint valami elvarázsolt melegház, amelyben nejlonvirágok nyíltak hungarocell-ágyásban, ezüstpapír lábú flakongémek lépkedtek, és kimúlt harisnyákból, cukorspárgából, csokoládésdobozokból készült installációk díszleptek a polcokon és a szekrények te-
tején, lógtak a falon. Semmit sem dobott ki, minek következtében egy tányért is alig lehetett letenni az asztalra. Nagyapától örökölt öregkori érelmeszesedése először a szavait, a mondatait támadta meg, feledékenysége szinte észrevétlen váltott át a tér és az idő iránti érzéketlenségbe. Állapota azonban szinte dramaturgiai hirtelenséggel, az utolsó-
sónak bizonyuló családi ottlétünk során lépte át a magatehetetlenség Rubiconját. Este még

jókat koccintott velünk, megette a maga adag kakaspörköltjét, énekeltünk, beszélgettünk. Éjjel azonban már többször hiába próbált eljutni a fehér kagylóig, álldogált szegény csak a tócsáiban. Tartani tudta még magát, de lépni már nem tudott, nézte a lábát, hogy mit csináljon vele, agya nem volt képes kiadni már semmi oda vonatkozó parancsot. Négy hónapot élt még, utolsó szenvedéseiről és a haláláról nem írok most. Tudta, mi vár rá, a szekszárdi megyei kórház elfekvőjében még viszonylag ép elmével és testtel megkérdezte tőlem: „Nekem most leesett a valóságom?” A Margitban pedig, ahová nagy nehezen sikerült fölhozattunk, a halála előtt két héttel még mélyeket igyekezett szippantani régi mosolyával abba a kis cserép virágba, melyet egy üzletben vásároltam neki.

Rám maradt a lakás felszámolása. Kilenc hónapot vártam a pakolással, meg kell írnom először a könyvet, amivel késésben vagyok, mondtam magamnak. Időközben kiürítési határidők is lett, és nagymama is megjelent az egyik álmomban a hálószobában. Nem volt arca már, csak fekete, ormótlan árnyékteste. Földöntúli, sötét erővel indult felém, félrelökött, és kiment a konyhaajtón. Nem lehetett tovább halogatni a dolgot. Bútorok a tizenkilencedik század közepéről, a húszas évekből, valamint a nagynéném révén a hatvanas évekből. Szekrények, ágyak, székek. Fogasok, fotelek, asztalok. Mosdótál-tartó, szófa, óriás tálalószekrény. A megfelelő tárgyakkal tele konyha, tele spejz. Iratok, fényképek, újságok. Szőnyegek, vázák, tükrök. Tévék, rádiók, lemezjátszó. Keretes fényképek, festmények a falon. Por, pókok, bogarak.

Cipők, ruhák, még nagymama cipői és ruhái is. Vállfák, sámfák. Plédek, dunnák, lepedők, paplanok, párnák, huzatok. Másfél száz év. Nem voltak elegendőek persze az egy-egy tárgycsoportra összpontosító személykocsis utak, kamion kellett. És szomorú logisztika. Hogy mit hová, mi legyen azokkal a nagy testű bútorokkal, amelyek senkinek a lakásába nem férnek be, és amelyeket mindenki sajnál ugyan, de senki nem szeretne egy térben élni velük, ha megtehetné, akkor sem. És kacat, szemét, nyolc nagy nejlonzsákra rúgó, mérhetetlen mennyiségű kacat és szemét. Hová lehet kidobni az ilyesmit? Kivágattam a körtefánkat is, amelyet még apám szeme láttára, négy éves korában, 1935-ben ültettek, s amely az utolsó években annyi finom pálinkát adott nekünk. Már csak a törzse volt meg, óriás ágkoronája három évvel ezelőtt kiszáradt, egy vastag ág le is szakadt róla, és kishíján agyonütött valakit, le kellett vágni mindet. A Föld egészének minden négyzetméterét láthatóvá tevő program segítségével megnéztem a házat is, azon a felvételen még látszik a teljes lombkorona. A törzset hazahoztuk, fölfűrészeltetem, és bútorokat csinállok belőle magamnak. Azokat a bútorokat, ágyakat, foteleket, szekrényeket, amelyek senkinek nem kellettek, és el sem fértek volna sehol, apám gyerekkori, falubéli barátjánője fészerebe szuszakoltuk, ott senkit nem zavarnak, mondta a hölgy, rakjuk oda csak nyugodtan őket. A szekrények ajtaja kinyílt, panaszosan nyikorogtak a meghurcoltatásban. Az egyiknek a lába is kitörött. Lassan a végére érek a dolognak. Már nagyon várom.

Nem akarom látni többé azt a házat.